

NI NA NEBU, NI NA ZEMLJI

Srbija je u 2012-u godinu ušla sa mnogo starih problema od kojih je najveći onaj koji će odrediti dalju sudbinu zemlje – Kosovo.

Prošla godina je bila teška za Srbiju. Jedanaest godina posle demokratskih promena, Srbija još uvek pokušava da pronađe svoje mesto u međunarodnoj zajednici, da učvrsti svoj demokratski sistem i da pokrene privredu koja je zbog ekonomskih sankcija Ujedinjenih nacija (UN) i ratova devedesetih godina prošlog veka potpuno ruinirana. Tokom prošle godine Srbija je rešila neke od problema koji su opterećivali njene odnose sa međunarodnom zajednicom kao što su saradnja sa Međunarodnim sudom za ratne zločine počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije u Hagu i regionalna saradnja, dok su sa Kosovom počeli tehnički pregovori pod pokroviteljstvom Evropske unije (EU). Zbog svega toga, sredinom prošle godine, činilo se da je Srbija otklonila smetnje na putu ka članstvu u EU. Iznenada, u julu 2011. godine izbila je kriza na severu Kosova koja je počela odlukom vlade u Prištini da zabrani uvoz srpske robe na Kosovo zbog nepriznavanja carinskih pečata Kosova od strane srpskih vlasti. Usledio je neuspeo pokušaj Vlade Kosova da njene specijalne policijske jedinice preuzmu granične prelaze na severu Kosova koji nisu poštovali odluku o zabrani uvoza, sukobi sa lokalnim srpskim stanovništvom, postavljanje barikada na putevima na severu Kosova od strane Srba i sukobi sa jedinicama KFOR-a (međunarodne vojne snage koje obezbeđuju mir na Kosovu) u kojima je bilo

povređenih kako među vojnicima tako i među srpskim civilima.

U međunarodnoj zajednici, odnosno u najuticajnijim zemljama poput SAD, Nemačke i Velike Britanije prevladala je ocena da je Srbija odgovorna za incidente na severu Kosova, kao i da je došao trenutak da se trajno reši odnos Beograda i Prištine kako Evropa ne bi imala još jedan “zamrznuti konflikt” poput kiparskog. Srbiji su postavljeni jasni uslovi koje se tiču Kosova, a kako Beograd nije mogao da ih ispuni, došlo je do odlaganja odluke o kandidaturi Srbije za članstvo u Evropskoj uniji za mart ove godine.

U 2012. godini u Srbiji će se održati izbori na svim nivoima - od lokalnih do predsedničkih. To praktično znači da društvo čeka dvanaest meseci bespoštedne političke borbe, populizam stranaka i kandidata, davanje nerealnih obećanja i politička kampanja. U takvim uslovima skoro je nemoguće ozbiljno rešavati društvene i političke probleme i boriti se sa krizom koja kao teška bolest nagrizala srpsku odavno posrnutu ekonomiju.

Bez obzira na brojne političke i ekonomske probleme – Kosovo će biti najveći izazov sa kojim će se susresti srpska politička elita u ovoj godini. Od načina na koji će ovaj problem biti rešen zavisice kojim će se putem kretati Srbija u budućnosti kao i kako će se rešavati ostali problemi.

Šta Evropska unija tačno očekuje od Beograda iznela je tokom posete Beogradu 22. avgusta nemačka kancelarka **Angela Merkel**. Gospođa Merkel je tada saopštila da se od Srbije očekuje **“obnavljanje dijaloga dve strane na Kosovu, omogućavanje EULEX-u (misija Evropske unije na Kosovu) da deluje i ukidanje paralelnih institucija na severu Kosova.”** Poruka nemačke kancelarke postala je politika Evropske unije prema Srbiji, što se jasno videlo u decembru kada je odložena odluka o kandidaturi Srbije za članstvo u EU. Tada je Srbija shvatila da joj nije dovoljno čak ni to što skoro sve druge članice EU žele da Beograd dobije kandidaturu za članstvo. U današnjoj EU, posebno posle samoizolacije Velike Britanije, odlučuje Nemačka, a politika se formira na relaciji Berlin – Pariz.

Nemačka politika prema Srbiji je surovo jasna – vi želite u Evropsku uniju, mi želimo da Kosovo čiju smo nezavisnost priznali postane stabilno. Kosovo ne može da se stabilizuje zbog Srba sa Kosova koji ne priznaju vlast Prištine. Prema tome, rešite problem sa kosovskim Srbima i možete u EU.

Sa nemačke tačke gledišta ovo je jasna i fer ponuda. Problem sa ovom ponudom je što promeniti odnos Srbije prema Kosovu nije isto kao tražiti od Mađarske da izmeni zakon kojim se ukida nezavisnost centralne banke ili od Grčke da usvoji rigorozni plan štednje. Pitanje Kosova za Srbiju nije obično političko pitanje – to je nacionalno i emotivno pitanje. Pored toga, u Srbiji su izbori i vlast koja bi tek tako prihvatila nemački zahtev bila bi optužena za izdaju, što bi verovatno dovelo do poraza na glasanju.

Dakle, suočeni sa zahtevima najuticajnijih zemalja EU u vezi sa Kosovom, bez čijeg ispunjavanja nema napretka u evropskim integracijama i raspoloženjem građana koji to smatraju izdajom – srpski političari će morati da donesu odluku. Pri tom, moraće da postanu svesni da će do promene stava Nemačke teško doći kao i da pitanje Srbije i Kosova nije najvažnije pitanje za EU koja se bori sa recesijom, mogućim bankrotom nekih članica, krizom evra koja može da dovede do raspada evrozone, odnosom prema Iranu...

Problem sa novom politikom EU prema Srbiji je što je ona zasnovana na pogrešnoj pretpostavci - da srpska vlada može da odlučuje u ime kosovskih Srba. Odnos Beograda i Srba sa severa Kosova je mnogo složeniji nego što se to iz Brisela čini. Srbi sa Kosova su još od početka osamdesetih godina prošlog veka značajan faktor srpske politike. U vrhu srpske politike se nalazi veoma mnogo političara i državnih službenika poreklom sa Kosova, veoma su uticajni u snagama bezbednosti, u biznisu kao i u medijima. Ova situacija se nije promenila ni posle povlačenja srpskih snaga bezbednosti sa Kosova u junu 1999. godine. Srbi sa Kosova učestvuju na izborima u Srbiji na svim nivoima, dakle imaju svoje političke predstavnike u srpskim institucijama, Srbija ulaže na Kosovo oko 500 miliona evra godišnje, a Srbi koji žive na Kosovu dobijaju “kosovski dodatak” koji im Vlada iz Beograda isplaćuje kako bi ih stimulisala da ostanu na Kosovu. Od kako su se srpska snage bezbednosti povukle sa Kosova politika svih srpskih vlada mogla je da se opiše parolom “Kosovo je Srbija” bez traženja praktičnih i održivih rešenja.

Srbija je 2006. godine prilikom usvajanja novog Ustava definisala Kosovo "kao deo Srbije", što danas obavezuje sve srpske zvaničnike i političare.

Srbi na Kosovu su podeljeni u dve grupe. Dve trećine Srba živi južno od reke Ibar u nekoliko enklava (mali delovi teritorije naseljeni srpskim stanovništvom koje se nalazi u okruženju naselja u kojima žive kosovski Albanci), dok jedna trećina živi na teritoriji četiri opštine koje se nalaze na severu Kosova uz granicu sa Srbijom. Mesto gde žive Srbi određuje kakvu politiku vode prema Prištini. Srbi koji žive u okruženju Albanaca učestvuju u radu srpskih institucija na Kosovu, ali i kosovskih institucija koristeći prava koja imaju prema planu bivšeg finskog predsednika **Martija Ahtisarija** na kome je zasnovan Ustav Kosova. Oni imaju i srpska, i kosovska dokumenta, primaju plate iz oba budžeta, a saraduju sa institucijama u Prištini, što im omogućava lakši život i opstanak na Kosovu. Srbi sa severa Kosova nemaju nikakve potrebe da saraduju sa Prištinom, jer žive uz granicu sa Srbijom. Manje ih je od Srba koji žive u drugim delovima Kosova, ali su ekonomski snažniji. Razlog za to je činjenica da je sever Kosova posebna ekonomska zona u kojoj ne važe ni srpski, ni kosovski zakoni i samim tim se ne plaćaju ni porez, ni carine. Upravo zbog toga sever Kosova je "slobodna ekonomska zona" u kojoj rado posluju i Srbi i Albanci. Pored toga, na severu Kosova se nalazi severna Kosovska Mitrovica – jedini grad na Kosovu u kome su većina Srbi, kao i sve obrazovne i naučne institucije i industrijski pogoni. Upravo zato, sever ima neuporedivo veći značaj za srpsku politiku od Srba iz drugih delova Kosova.

Srbija nikada nije imala pravi uticaj na lidere kosovskih Srba sa severa Kosova. Ovi lideri, desne i konzervativne orijentacije, često su menjali političke opcije koje su podržavali, ali su uvek bili za one političare u Srbiji koji su govorili ono što oni žele da čuju.

Gledajući sa strane zvuči čudno da država koja ulaže 500 miliona evra godišnje u područja na Kosovu na kojima žive Srbi i koja plaća većinu srpskih stanovnika na Kosovu kroz plate ili različite vrste pomoći ne može da utiče na njih, ali to je činjenica. Godinama je u Srbiji stvarana atmosfera da je pomoć koju Srbija daje kosovskim Srbima nacionalna dužnost, tako da oni koji je primaju ne smatraju da imaju bilo kakvu obavezu prema Beogradu. Uostalom, Ustavni sud Srbije je 2010. godine proglasio neustavnim isplatu "kosovskog dodatka", jer se time povlašćuju jedni građani Srbije (koji žive na Kosovu) u odnosu na druge. Vlada Srbije je pored odluke Ustavnog suda nastavila da isplaćuje ovaj dodatak, jer da to nije učinila javno mnjenje bi je osudilo da je ostavila kosovske Srbe na cedilu! Na poslednjim lokalnim izborima na Kosovu 2008. godine koje je organizovala Srbija u četiri srpske opštine na severu Kosova, tri gradonačelnika dobile su opozicione stranke, dok je jedan iz stranke predsednika Srbije **Borisa Tadića**. Međutim, u praksi se pokazalo da lokalni lideri Srba sa Kosova, bez obzira da li su iz vlasti ili opozicije, veoma jedinstveno nastupaju. To se odnosi kako na predsednike opština, tako i na poslanike u Skupštini Srbije sa Kosova. Ako bi Vlada u Beogradu sada želela da zauzme oštriji stav prema liderima Srba sa severa Kosova, to bi sigurno izazvalo otpor predstavnika Srba sa Kosova u srpskim institucijama, bez obzira da li su iz vlasti ili opozicije.

Ovakav sukob bi vladajuće demokrate koštao pad popularnosti u Srbiji. Kako je u Srbiji izborna godina – jasno je da je to avantura u koju se vlast bar do završetka izbora neće upuštati.

Suočeni sa odlaganjem odluke o kandidaturi za članstvo u EU, vladajuće demokrate su pokušale da oprezno promene kosovsku politiku ne bi li time dali povod Nemačkoj da ipak glasa za kandidaturu Srbije. Tako je početkom decembra sa vladom u Prištini postignut sporazum o integrisanom upravljanju granicom. Ovaj sporazum je predsednik Tadić iskoristio kao povod da pozove kosovske Srbe da uklone barikade. **„Političke predstavnike Srba na severu Kosova pozivam da učine sve da uklone barikade“**, poručio je predsednik Tadić. Tadićev poziv kao i sporazum o integrisanom upravljanju granicom Srbi sa severa Kosova su odbili. Njihovi lideri su prvo tražili da se o sporazumu izjasni srpski parlament. Kako vladajuća koalicija nije sigurna da li ima većinu, za ovo pitanje u skupštini izostala je parlamentarna rasprava.

U međuvremenu je srpska policija uhapsila **Zvonka Veselinovića**, kontraverznog biznismena sa severa Kosova koga je KFOR optužio da stoji iza oružanog napada na vojnike međunarodne misije. Veselinović je uhapšen u Srbiji zbog “nelegalnog posedovanja oružja”, a ne zbog napada na vojnike KFOR-a. Veselinović je mesecima optuživan kako od strane nekih političkih stranaka u Srbiji, tako i od strane vlade u Prištini i međunarodnih vojnih snaga da je organizator barikada na severu Kosova.

Upravo su ove optužbe uzimane kao dokaz da su srpski stanovnici na severu Kosova “izmanipulisani” od strane kriminalaca kao što je Veselinović, odnosno da njihov protest nije autentičan. Nejasno je šta je Beograd motivisalo da uhapsi Veselinovića, odnosno da li su time želeli da pojačaju svoj uticaj na lidere Srba sa severa ili da pokažu međunarodnoj zajednici koja ga je optužila za napad na vojnike KFOR-a da žele da sarađuju, ali je tim činom pomogao lokalnim Srbima. Naime, činjenica da su barikade opstale i posle hapšenja Veselinovića pokazuje da ipak nije bio glavni organizator protesta, iako je sigurno imao važnu ulogu u dešavanjima na severu. Za lokalne Srbe je možda najvažnije da je hapšenjem Veselinovića skinuta “hipoteka” sa njihovog protesta da ih organizuju kriminalci.

Odgovor lidera Srba sa severa na poziv predsednika bila je odluka o raspisivanju referenduma stanovnika na severu Kosova o tome **“da li prihvataju albanske institucije ili ne”**. Odluka o raspisivanju referenduma je potpuno iznenadila srpsku vladu koja ni danas ne zna kako da reaguje na nju.

Lideri Srba sa severa Kosova raspisivanjem referenduma žele da pokažu međunarodnoj zajednici kako iza odbijanja Srba da prihvate da žive u nezavisnom Kosovu, ne stoji njihova politička elita, već svi stanovnici. Referendum će dati dodatni legitimitet liderima Srba sa severa, čime će se demantovati priče da su stanovnici srpske nacionalnosti “izmanipulisani od strane kriminalaca”, na čemu posebno insistira kosovski premijer **Hašim Tači**. Odluku o referendumu je veoma teško napadati, jer je reč o demokratskom izjašnjanju naroda.

Uostalom, mnoge zemlje koje danas traže od srpskih stanovnika na severu Kosova da priznaju "realnost" i vlast Prištine svojevremeno su priznavale referendum kosovskih Albanaca o nezavisnosti koji je održan početkom devedesetih godina prošlog veka kada se raspadala Jugoslavija. Jednostavno, teško je biti protiv referenduma kao najvišeg izraza narodne volje i to će biti problem za sve koji budu osporavali ovo izjašnjanje građana bilo da su iz Beograda, Prištine ili Brisela.

Problem sa referendumom je činjenica da on neće doneti rešenje za kosovske Srbe, a mogao bi da bude uvod u sukob sa Beogradom. Srpska vlada se boji da bi referendum Srba sa severa Kosova mogao da bude shvaćen u delu međunarodne zajednice, odnosno u Nemačkoj, "kao manevar Beograda" i kao pokušaj da se ojača legitimitet srpskih institucija na Kosovu, čije ukidanje Berlin traži od Beograda. Pored toga, vlada u Beogradu se boji da bi organizovanje referenduma moglo da bude povod da Srbija ne dobije kandidaturu za članstvo u EU u martu, čime bi vladajuća koalicija u izbornu kampanju ušla sa značajnim hendikepom. Upravo zato se iz Beograda vodi umerena kampanja protiv referenduma u kojoj se u medijima ukazuje na opasnost da se ovim činom ugrožava "evropska budućnost" Srbije. Pored toga, pojedini vladini zvaničnici u nastupima u medijima ukazuju da je odluka o organizovanju referenduma od strane četiri opštine suprotna zakonima i Ustavu Srbije (prema srpskim zakonima opštine mogu da organizuju referendum samo o pitanjima iz domena opštinskih ovlašćenja, a pitanje priznavanja institucija iz Prištine svakako to nije).

Pored toga, može se primetiti da srpski mediji skoro da više ne pominju barikade na severu Kosova, a sve više je napisa u kojima se na kritički način piše o duplim primanjima koje imaju kosovski Srbi i o načinu trošenja sredstava iz budžeta Srbije na Kosovu. Međutim, Vlada nije uspela da spreči četiri opštinska parlamenta sa severa Kosova da donesu odluku o referendumu čak ni u opštini u kojoj vladajuća koalicija iz Srbije ima većinu! Naime, u toj opštini odbornici Demokratske stranke (DS) predsednika Borisa Tadića nisu došli na sednicu lokalnog parlamenta, ali to su učinili odbornici druge stranke vladajuće koalicije – Socijalističke partije Srbije (SPS) vicepremijera **Ivice Dačića**. Upravo to nejedinstvo u srpskoj vladajućoj koaliciji ograničava predsednika Tadića u izboru mera koje može da preuzme zbog odluke o referendumu. Tadića ograničava i činjenica da mu ni opozicija ne daje podršku za bilo kakav potez prema severu Kosova.

Šta će sve vladajuće demokrate preduzeti povodom referenduma u ovom trenutku nije jasno, ali za očekivati je da vlada bude oprezna, jer bi svaki radikalniji potez prema liderima Srba sa severa Kosova mogao u kampanji da se prikaže kao "izdaja nacionalnih interesa".

Godina koja je započela je ključna za budućnost Srbije. Problem vlade u Beogradu je što ne može direktno da utiče na sve procese, kao i učesnike u njima. Za takvu situaciju je delimično sama kriva vlada, jer probleme nije rešavala na vreme, kao što je izgradnja odnosa sa liderima kosovskih Srba. Vlada čak nije ni pokušala da građanima objasni kako ulazak u EU ne znači odricanje od prava Srbije na Kosovu, već sasvim suprotno, može da osnaži srpske interese.

A pitanje je kako je to mogla da učini kada su ministar inostranih poslova Srbije visoki funkcioner DS-a **Vuk Jeremić** i vicepremier i predsednik SPS-a Ivica Dačić javno izjavili da je uslov Srbiji za ulazak u EU – priznavanje nezavisnosti Kosova. Posledica ovakvih izjava je da je lako optužiti srpsku vladu za izdaju ako se postigne bilo kakvo rešenje sa Prištinom. Kako se glasanje približava, vlada sve teže šalje jedinstvene poruke javnosti, što predstavlja problem na izborima.

Kako god se završila srpska priča sa Evropskom unijom, pred sadašnjom i narednom srpskom Vladom su brojni izazovi, kao što su poštovanje vladavine prava, ljudskih prava, poboljšanja funkcionisanja tržišne ekonomije, restitucija privatne imovine, aktivnije angažovanje u obezbeđivanju sigurnog i predvidivog poslovnog okruženja, istinska vladavina zakona i borba protiv korupcije i organizovanog kriminala. Na te izazove srpsko društvo traži jasne odgovore bez obzira da li je zemlja članica EU ili ne. Da je tako potvrdili su i građani Srbije u nedavnom Istraživanju javnog mnjenja o stavovima o EU u Srbiji. Čak 75 odsto građana smatra “da bi probleme Beograda i Prištine trebalo rešavati bez obzira na EU” a čak 85 ispitanih smatra da “reforme treba nastaviti iako nisu uslov za ulazak u EU”. Poruka građana političarima u Srbiji je jasna – rešavajte probleme i bavite se suštinom, a ne formom.